

Vladimír Skalička
(1909–1991)

Nem sokkal azután, hogy betöltötte nyolcvanadik életévét, 1991. január 17-én elhunyt Vladimír Skalička professzor, a Csehszlovák Tudományos Akadémia és számos más csehszlovákiai és külföldi tudományos testület tagja, 1981 óta – az elsők között – tiszteleti tagja Társaságunknak is. Szellemi frissessége, melynek mindvégig tanúi voltunk, feljogosít arra, hogy távozását, ha nem korainak, mindenképpen időnap előttinek mondjuk.

Vladimír Skalička 1909-ben született Prágában pszichiáter és festőművésznek fiaaként, s nem ok nélkül fűzzük hozzá rendhagyó és formabontó kiegészítésül: egy kiváló sakkmeister unokaöccseként. 1932-ben doktorált bohemisztikából a prágai Károly Egyetem bölcsészettudományi karán, de már egyetemi hallgató korában érdekelték a finnugor nyelvek; beiratkozott az akkor Prágában tanító Pavol Bujnákhhoz magyarra is. 1931–32-ben tanulmányi ösztöndíjasként hosszabb időt töltött Helsinkiben, 1934-ben Budapesten; mind a finn, mind a magyar nyelvet a reá jellemző alapossággal tanulmányozta és jelentős mértékben el is sajátította; baráti és kollegiális kapcsolatait a magyar tudományossággal mindvégig nagy becsben tartotta. De tegyük hozzá, nem egészen mellesleg, hogy egyébiránt is nyelvzseni volt, ami egyik (jóllehet nem egyetlen s nem is a legfőbb) alapja volt eredeti és maradandó teljesítményének az általános nyelvtudomány területén. A második világháború küszöbén habilitált finnugor nyelvtudományból, a háború után szinte magától értetődően lett övé az általános nyelvészet – akkor létesített – tanszéke a prágai Károly Egyetemen. Rövid ideig a dékáni tisztséget is viselte.

A lezárt pálya és mű domináló jegyeit nem nehéz meghatározni; felismerhetőségükről kristályos tisztasággal és egyszerűséggel maga Skalička gondoskodott. Kutatásai életre szóló témája és területe a nyelvek tipológiája. Meghatározó hatással volt rá a prágai nyelvészeti kör (Cercle Linguistique de Prague), a modern nyelvtudománynak akkor és azóta is világhírű műhelye, melyet az Oroszországból Csehszlovákiába emigrált Roman Jakobson, N. S. Trubeckoj, a hazaiak közül többek között Vilém Mathesius, Bohumil Trnka, Bohumil Havráněk s az irodalomtudomány felől Jan Mukarovský neve fémjelez; de ez a megállapítás nem volna teljes, ha nem fűznénk hozzá, hogy Skalička a körnek aktív és formáló tagja volt, az orosz formalista iskola némely módszertani elveivel gazdagodott prágai strukturalizmus jeles képvisője és alakítója.

A "nyitány", az alapmű és egyben a főművek egyike német nyelven jelent meg 1935-ben Prágában *Zur ungarischen Grammatik* címmel; cseh nyelven kerekén negyven évvel később. A mindössze hetven lapnyi terjedelmű, a szűkszavúsáig mértéktartó és egyben – nem találunk jobb szót – elegáns kis mű a strukturális nyelv szemlélet remekbe sikerült modellje. A magyar nyelv rendszerét a oppozícióira alapozva vázolja fel, ellenőrzésül még három másik nyelvvel, a finnel, a csehvel és a törökkel egybevetve, s mindegyikükben kimutatva a domináns tipológiai jegyeket, főképp az agglutinálót, a flektálót és az izolálót. Így lett éppen a magyar nyelv beható strukturális elemzése kiinduló pontjává a később világviszonylatban nagy tekintélynek

örvendő tudós átfogó tipológiai elméletének. Későbbi műveiben is ezt az elgondolást bővíti, árnyalja, variálja, jelesül a másik főművének tekinthető *Typ čestiny* (A cseh nyelv típusa, 1951) című könyvében; de egyéb írásaiban, a *Vyvoj jazyka* (A nyelv fejlődése, 1960) című könyvében és kétszáznál több tanulmányában, glosszájában foglalkozott természetesen a nyelvtudomány sok más korszerű és időszerű kérdésével (fonológiával, a "parole" elméletével stb.). A haladó évekkel versenyt fejlődött, közel a nyolcvanhoz – mint egyik kiváló tanítványa, Pavel Novák egyetemi tanár feljegyezte – még mindig tudott "nyitni" is ott, ahol már csak betakarításra, összegezésre számítottak. Egyre pontosabbá vált, egyre óvatosabbá. "Semmi sem érvényes száz százalékig, minden csak egy bizonyos mértékig", mondogatta. Nincsenek vegytiszta típusok, csak többé-kevésbé tiszták; nincsenek "jobb" vagy "rosszabb" nyelvek, mindegyik képes betölteni a maga rendeltetését.

Bízást állíthatjuk, hogy a modern magyar és finnugor nyelvtudománynak ő volt cseh nyelvterületen a megalapítója. Már a második világháború előtt oktatta a magyar filológiát a Károly Egyetemen; hervadhatatlan érdeme, hogy a háború után az első lehetőséggel élve megújította a magyar szemináriumot (magyar szakot és intézetet) a Károly Egyetem bölcsészkarán; hogy ez aztán negyven éven át működhetett és működik mindmáig, és a maga szerény, de nem lebecsülendő módján cseh hallgatókat is megnyerhetett a magyar nyelvnek és irodalomnak, és közvetve vagy közvetlenül terjesztette a magyar kultúrát, a magyarság ismeretét a cseh nyilvánosság körében, ez majdnem döntő mértékben az ő kezdeményezésének volt köszönhető. Tiszteleti tagsága a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság egyik ékessége volt.

Rákos Péter

Tudományos ülések, konferenciák

Nemzeti identitás és kultúra: magyarok Észak-Amerikában
Bloomington, 1990. április 1–3.

Az Indiana Egyetem Ural-Altáji Tanszékén belül működő Magyar Tanszék tudományos ülészakot rendezett *Nemzeti identitás és kultúra: magyarok Észak-Amerikában* címmel az Egyesült Államokban, Bloomingtonban. A háromnapos konferencián huszonnégy, Észak-Amerikában, Kanadában, Angliában és Magyarországon élő kutató vett részt. Gazdag, szerteágazó anyaggal elemezték a magyar nemzeti identitás és kultúra változásának, illetve megtartásának témáját: a tárgyilagos, tudományos igényű elemzések mellett személyesebb hangú beszámolók is elhangzottak, sokszínű képet rajzolva az Észak-Amerikában letelepedett magyarok régi és új kultúrájukhoz való viszonyulásáról.